

Kutatási beszámoló

Az előítélet-csökkentés és a kollektív cselekvés háttere és lehetőségei aktuális társadalmi problémák tükrében

Résztevő oktatók:

Kende Anna¹, Orosz Gábor¹, Ujhelyi Adrienn¹

Résztevő hallgatók:

Belinszky Anna¹, Bóthe Beáta¹, Csaba Sára¹, Csapó Dávid², Csuvik Gábor³, Horváth Anna²,
Lantos Nóra¹, Tóth-Király István¹

¹ ELTE PPK Pszichológiai Intézet

² ELTE TÁTK Szociológiai Intézet

³ ELTE IPPI Interkulturális Pszichológia és Pedagógia Intézet

Bevezető és célkitűzések

Míg az előítéletek csökkentésére irányuló szociálpszichológiai elméletek elsősorban abból indulnak ki, hogy a csoportközi feszültségek egyfajta negatív erőt képviselnek, amelynek csökkentése a cél, a kollektív cselekvés szakirodalma a csoportközi különbségekből fakadó ellentéteket erőforrásnak tekinti, amely arra motiválja a hátrányos helyzetű csoportok tagjait, hogy tegyenek a saját csoportjukat érő hátrány ellen (Wright és Lubensky, 2009). Ahhoz azonban, hogy a kollektív cselekvés létrejöjjön, a saját csoport határai és a csoportközi különbségek láthatóak kell, hogy maradjanak. Mindazonáltal a többségi csoport tagjai nem csak az előítélet csökkentés révén vonhatók be a csoportközi konfliktusok enyhítésébe, hanem egyfajta szövetségesként, maguk is fontos szerepet játszhatnak abban, hogy a társadalmi feszültségeket kollektív cselekvések révén enyhítsék (Thomas, McGarty, & Mavor, 2010; Thomas, McGarty, Reese, Berndsen, & Bliuc, 2016).

A kutatás fő célkitűzése aktuális társadalmi problémák komplex megoldására irányuló, tudományosan megalapozott, szociológiai, pszichológiai és kultúratudományi szempontokra épülő intervenciók kidolgozása, amelyek egyszerre előítélet csökkentő hatásúak és előmozdítják a társadalmi mozgalmakban és kollektív cselekvésekben való részvételt. A

különböző társadalmi csoportokkal szembeni előítéletek és diszkrimináció súlyos problémát jelentenek ma Magyarországon és Európában. A kulturális sokszínűség elfogadása, valamint az integráció elősegítése a modern társadalmak egyik központi kihívása (Kessler et al, 2010), és ezt a kihívást csak tovább nehezíti az a tény, hogy a romák, valamint a bevándorlók integrációjára irányuló törekvésekhez a többségi társadalom tagjai előítéletekkel viszonyulnak. Ugyanakkor az előítéletek nyíltabbá válása mellett egyre inkább látható, hogy a civil kiállítás, az önkéntes munka, a politikai aktivizmus is fontos részét képezi a csoportközi kapcsolatok alakításának. Feltételeztük, hogy a többség cselekvési szándéka és annak különböző formái a csoportközi érzelmek mentén érthetők meg, mint pl. morális felháborodás, a másik csoport észlelt hátránya, és a saját csoport észlelt igazságtalansága (van Zomeren, Postmes, & Spears, 2008).

A kutatás a különböző hátrányos helyzetű csoportokkal szembeni előítéleteket és a velük kapcsolatos cselekvési szándékot középpontba helyezve aktuális társadalmi problémákra reflektált, melyek megoldására vagy legalábbis mérséklésére irányuló, tudományosan megalapozott intervenciókra tett javaslatot.

Kutatásunk három fő részből állt: egy feltáró kvalitatív szakaszból, egy kérdőíves vizsgálatból és egy iskolai intervenció hatásvizsgálatából.

1. Feltáró kvalitatív vizsgálat

A kutatás első szakaszában a migránsokat segítő önkéntesek körében végeztünk kvalitatív vizsgálatot. A kutatásban az ELTE PPK Pszichológia szakos BA és MA hallgatói, továbbá az Interkulturális Pedagógia és Pszichológia szak MA hallgatója vett részt. A kvalitatív kutatás során háromféle adatgyűjtés zajlott: egy előkészítő tájékoztató, egy interjúvizsgálat és egy közösségi média-elemzés.

Előkészítő szakasz: résztvevő megfigyelés és konferenciák

A *résztvevő-megfigyelést* a politikai helyzet alakulása miatt módosítani kellett, hiszen megszűntek az önkéntesek tömegeit mozgósító spontán segítségnyújtás lehetőségei, a menekülttáborokba pedig szinte lehetetlenné vált a kutatói céllal történő bejutás. Ezért a megfigyeléseket azokon az eseményeken végeztük, melyek a menekültválsággal kapcsolatban szerveződtek, ahol megjelent a különböző önkéntes csoportok, és beszámoltak, reflektáltak a tevékenységeire. Az alábbi eseményeken vettünk részt, és rögzítettük tapasztalatainkat:

1. Menedék Műhely – elemző beszélgetés a migrációról (Pardavi Mártával, a Helsinki Bizottság társelnökével) 2015. szeptember 22., 18.00
2. Migránsok, menekültek, idegenek – Társadalom-lélektani megfontolások és kérdések a menekültválságról (Erős Ferenc), 2015. november 3. Szervező: Magyar Pszichológiai Társaság
3. "Holdra költők éjszakája" - Menekülteket segítő civil szervezetek találkozója, 2015. november 7. Szervező: Békefészek
4. Menekülők – Az Aid-worktől a közösségfejlesztésig, 2015. november 11., Szervezők: A Közösségfejlesztés Európai Hálózata, a Közösségfejlesztők Egyesülete és az ELTE TáTK Szociális Munka Tanszék
5. Menekültkérdés és integráció az Európai Unióban (Konferencia a Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége Európai Parlamenti Képviselőcsoportja szervezésében, a Republikon Intézet közreműködésével), 2015. december 4.
6. Migráció, Média, Terrorizmus - Kerekasztal-beszélgetés, 2015. november 30., Szervező: ELTE BTK Média
7. MPT Tudós Kerekasztal - Migráció és integráció: mit tehetnek a pszichológusok? 2015. december 2.
8. Women and the Refugee Crisis: On the Ground, On the Move, Making Change, 2015. december 3., Szervező: CEU
9. Közszociológiai Műhelybeszélgetés a menekültekkel való szolidaritás tanulságairól, 2016. január 18. Szervezők: MTA TKKI, Badur, Katalizátor
10. „no lost generation” A szír háború gyermekei, 2016. március 23., Szervező: UNICEF Magyar Bizottság Alapítvány

Önkéntesek vizsgálata interjúmódszerrel

A kvalitatív kutatás *interjú*s adatgyűjtésében arra kerestük a választ, hogy milyen egyéni motivációk állnak a segítségnyújtás mögött a menekültkrízisben, hogyan hat egymásra a menekültek iránti attitűd és a segítségnyújtás tapasztalatai, illetve hogyan találkoznak az önkéntes segítségnyújtás és a politikai aktivizmus motivációi a résztvevők körében.

Módszerünk a félig strukturált mélyinterjú volt, ehhez egy interjú- vezérfonalat hoztunk létre

a kutatási kérdéseink mentén. A kérdések körbejárták a segítség előzményeit, egyéni motivációit, a menekültekhez való viszonyt, a segítői identitást és az önkéntesség során szerzett tapasztalatokat. Összesen 18 önkéntessel készítettünk interjút, az interjúk hossza 35-65 perc volt, a résztvevők közül 13 nő és 5 férfi. A résztvevők összetételét az 1. Táblázat mutatja be.

1. Táblázat: Az interjúban résztvevő segítők összetétele intézményi hovatartozás szerint

	N
Profi szervezet	3
Menekültválság idején alakult szervezet	7
Egyház	6
Független önkéntes	2
Összesen	18

Az interjúk tematikus tartalomelemzéshez a MAXQDA software demo verzióját használtuk fel. Az elemzési kódokat a szövegek alapján hoztuk létre, amelyekben az érzelmeket, motivációkat, célokat azonosítottuk. Ezek mintázatai alapján jól megragadható segítői típusokat tudunk egymástól megkülönböztetni: a professzionális, a problémaorientált amatőr segítőket és a kapcsolatorientált amatőr segítőket. A profi segítők jellemzői voltak, hogy főállásban, szervezeti keretek között, hosszabb távon foglalkoznak segítséssel, ezzel összefüggésben a menekültekhez való viszonyuk inkább professzionális, személytelen és távolító volt, ugyanakkor ők láttak rá leginkább a probléma strukturális okaira, és ebben a keretben próbáltak arra reagálni. A szabályok, határok betartása, és probléma-fókuszú hozzáállás jellemezte őket.

A probléma-fókuszú amatőr segítők abban hasonlítottak a profi segítőkhöz, hogy ők is pragmatikusan reagáltak a problémára, és egyfajta távolítással viszonyultak a menekültekhez. Ugyanakkor náluk több érzelm jelent meg, a segítség testi-lelki költségeivel kapcsolatban és a munka iránt érzett alázatban. Az esetükben heterogénebb attitűd volt megfigyelhető a

menekültek iránt, gyakran kiemelkedett a kulturális másság észlelése, illetve az ágens, hatékonyság hiányából fakadó frusztráció.

A kapcsolatorientált amatőr segítők voltak azok, akik érzelmileg leginkább érintettek voltak a segítség során. Ők a menekültekkel való interperszonális kapcsolatot, személyes érintkezést keresték, és a motivációik között szerepelt az a morális dicsőség, ami a segítséssel együtt járt. Ugyanakkor indirekt módon előítéletek is megjelentek a körükben a menekültek felé, illetve ambivalencia volt megfigyelhető a csodálat és a félelem keveredése kapcsán: egyszerre értékelték fel a menekülteket, és beszéltek a megcáfolt negatív elvárásaikról, a terrorizmussal kapcsolatos asszociációikról.

Tartalomelemzés a közösségi médiában

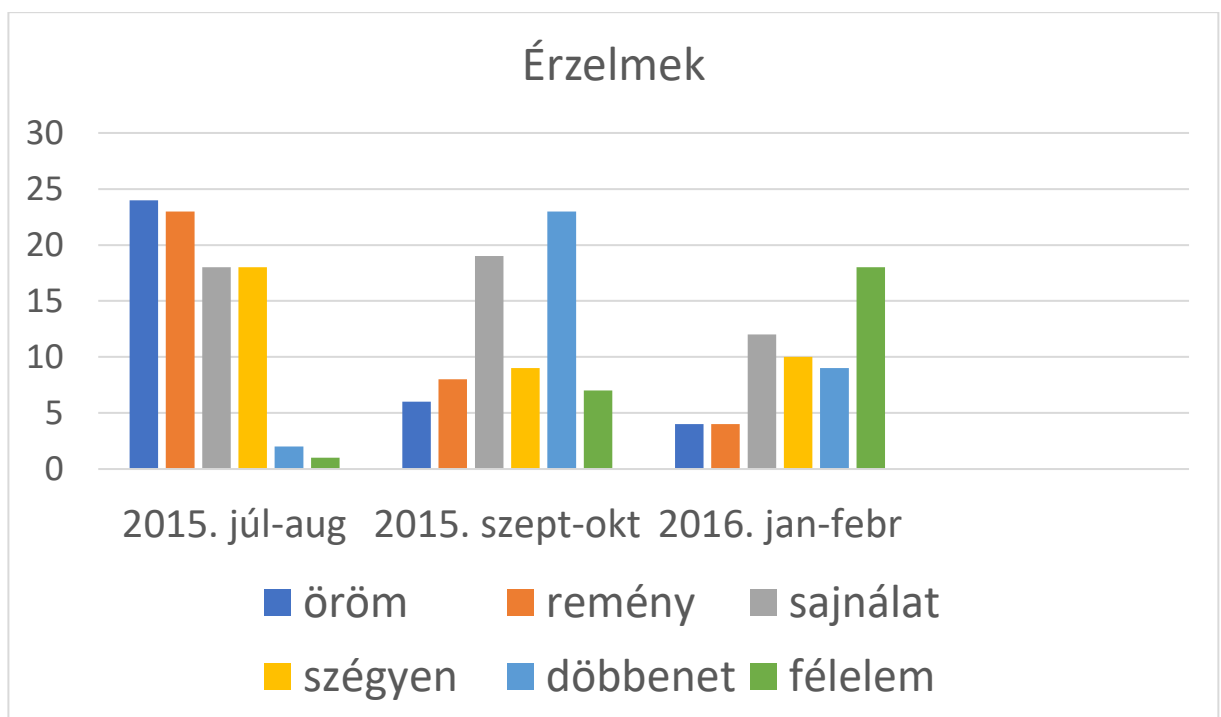
A közösségi média tartalmak elemzése során arra fókuszáltunk, hogy hogyan válnak a kezdetben passzív szemlélődők önkéntes segítők, tehát milyen folyamatok vezetnek a segítő viselkedés kialakulásához, illetve hogyan alakulnak az érzelmek a menekültkrízis különböző szakaszaiban. Az adatgyűjtés során többféle nehézségbe ütköztünk, leginkább a Facebook változó adatvédelmi szabályozásába illetve technikai változtatások eredményeképp az adatgyűjtés korlátaiba. Így kutatásunk során két nyilvános Facebook csoport posztjait elemeztük, mely jogi, etikai és technikai szempontból is hozzáférhető volt. Tartalomelemzés alá vetettük a segítők által leginkább használt közösségi médiafelületeket: a Migration Aid és a MigSzol facebook oldalát. Ezek az alulról szerveződő csoportok akkoriban kulcsszerepet játszottak menekültkrízis kezelésében, az önkéntesek tömegeinek toborzásában, koordinálásában. A Migration Aidnek akkor kb. 35 000 aktív tagja volt, míg a MigSzolnak kb. 2000.

Az elemzés során három meghatározó időintervallumban (2015. július-augusztus, 2015. szeptember-október, 2016. január-február) megjelent posztok érzelmi összetevőinek elemzését – szentimentanalízist – végeztük el a NarrCat tartalomelemző software segítségével, melyet az MTA bocsátott rendelkezésünkre, felhasználva a Pécsi Tudományegyetem Narratív Munkacsoportja által kidolgozott Narrcat program érzelmi modulját, mely az alapérzelmekre vonatkozó nyelvi szótárt tartalmaz. Ennek segítségével kerültek kódolásra a posztokban megjelenő érzelmek: öröm, remény, sajnálat, szégyen, döbbenet és félelem.

Az első, nyári időszakban a menekültek megjelenésekor még jelentős mértékben voltak jelen pozitív érzelmek, mint az öröm és a remény. Ugyanakkor erős volt az ambivalensebb sajnálat, és a szégyen érzete is, ami arra utal, hogy negatív érzelmek és

egyfajta morális helyreállítás igénye is megjelent a motivációk között, amely a kollektív cselekvés szakirodalma szerint az átpolitizált cselekvés háttére. A második, őszi szakaszban, a krízis eszkalálódásával, a határozással és a határátlépés kriminalizációjával a döbbenet és a sajnálat voltak a legerősebb érzelmek, a korábbi pozitív érzelmek radikálisan lecsökkentek. Az utolsó szakaszban a válság lefutását lehet vizsgálni, ahol az akut krízis alábbhagyott, de a politikának egyre markánsabb témája a válság, itt nagyon jelentősen megemelkedik a félelem, míg a sajnálat és szégyen is erőteljesen jelen van, örömek és reménynek kevés nyoma marad. A tartalomelemzést az 1. Táblázat szemlélteti.

2. Táblázat: Érzelmek tartalomelemzése a menekültsegítők közösségi média csoportjaiban

Az eredmények az érzelmek drasztikus változása mellett arra is rávilágítottak, hogy a migránsokat segítő önkéntesek önmeghatározása hogyan változik, hogyan keverednek a humanitárius és a politikai aktivista szerepek az érzelmekkel összefüggésben. Ennek mélyebb vizsgálata volt a célunk a segítők kérdőíves felmérésével.

2. Kérdőíves vizsgálat

Kérdőíves vizsgálatot végeztünk a 2015-ös menekültválság során önkéntes tevékenységet végző és az ügyel szimpatizáló emberek körében, hozzáférés alapú

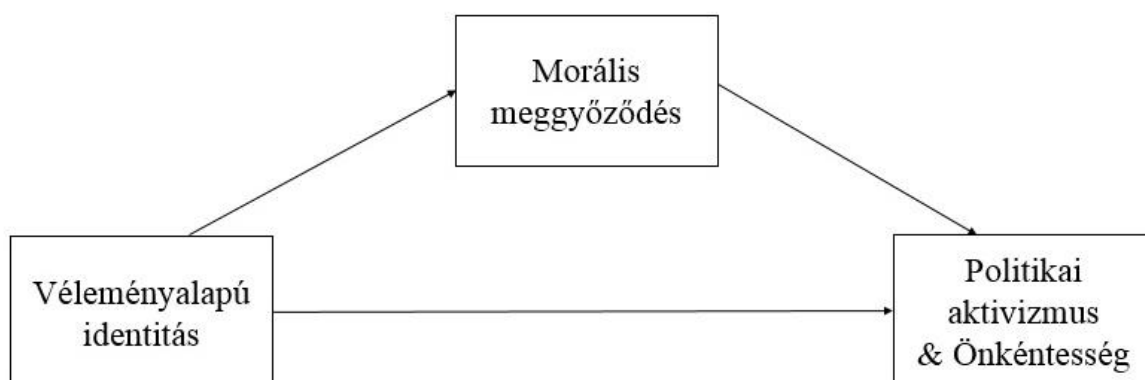
mintavétellel, online adatgyűjtéssel. A kérdőívet 1479 személy töltötte ki, az átlagéletkor 43,6 év volt, a kitöltőink 80%-a nő volt, ami összhangban volt az elvárással, hogy az önkéntesek körében többségben voltak a nők.

A kérdőívben vizsgált két fő kimeneti változónk a menekültválsággal kapcsolatos aktivitás volt – segítségnyújtás és politikai vélemény kifejezése személyesen vagy online. A kutatási kérdésünk az volt, hogy a tényleges aktivitást hogyan befolyásolják a szakirodalomban kollektív cselekvés prediktoraiként azonosított változók, mint a véleményalapú identitás, morális meggyőződés, a menekültválsággal kapcsolatos érzelmek, mint a fenyegetettség, illetve a korábbi önkéntesség és aktivizmus, és mennyiben fednek át az önkéntesség és aktivizmus motivációi.

Hipotézisünk az volt, hogy az önkéntességet és az aktivizmust egyaránt bejósolják a kollektív cselekvés klasszikus motivációi. A véleményalapú identitásnak lesz az egyik kulcsszerepe, vagyis hogy a segítők azonosulnak a menekültsegítők csoportjával (Bliuc, McGarty, Reynolds & Muntele, 2007), illetve egyben a morális meggyőződésükkel összhangban cselekednek (van Zomeren, Postmes, Spears, & Bettache, 2011); úgy gondolják, az adott helyzet megkövetelte a cselekvést, ez volt az egyetlen lehetőség, hogy az észlelt morális sérelmet helyreállítsák. Hipotézisünket az 1. Ábra szemlélteti.

1. Ábra

A véleményalapú identitás és a morális meggyőződés, mint a politikai aktivizmus és az önkéntesség prediktorai

Eredményeink megerősítették az identitással kapcsolatos folyamatok, kiváltképp a véleményen alapuló identitás jelentőségét mind a két részvételi forma (politikai aktivizmus, önkéntes segítség) esetében, habár ennek a hatása sokkal erősebb volt az önkéntességnél. A morális meggyőződés a vártnak megfelelően szignifikáns prediktora volt mind az

aktivizmusnak, mind pedig az önkéntességnek. A fenyegetettség érzése negatív prediktorként funkcionált az önkéntesség esetében, azonban a politikai aktivizmusnál nem játszott szerepet, amely alátámasztja azt a feltevésünket, hogy a pozitív személyes kontaktus az önkéntesek esetében kisebb mértékű fenyegetettséggel járt együtt.

Néhány demográfiai tényező szintén szerepet játszott abban, hogy ki milyen cselekvési formában köteleződött el a társadalmi változás érdekében. A nemnek fontos szerepe volt abban, hogy a hasonló motivációval rendelkező embereket az egyik vagy a másik tevékenység felé fordítsa. Az önkéntesség jobban illeszkedik a hagyományos női szerepekhez, ami lehetséges magyarázatot nyújt arra, miért választották sokan ezt a cselekvési formát a társadalmi változás elérésének érdekében. A politikai orientáció ezzel szemben inkább a politikai aktivizmust jósolta be, amely azt mutatja, hogy a már meglévő politikai elköteleződés inkább az aktivizmus felé tolt el a résztvevőket. Az előzetes önkéntességnek és aktivizmusnak is kiemelt szerepe volt a menekültválságban választott cselekvésben: azok, akik korábbi tapasztalataik alapján jól tudnak azonosulni a politikai aktivista szereppel, nagyobb valószínűséggel választják ezt a cselekvési formát arra, hogy kifejezzék véleményüket. Ezzel szemben az önkéntességet leginkább azok választották ebben a kontextusban, akik a korábbiakban nem igazán vállalták fel politikai véleményüket aktivizmus formájában, inkább az önkéntesség volt rájuk jellemző.

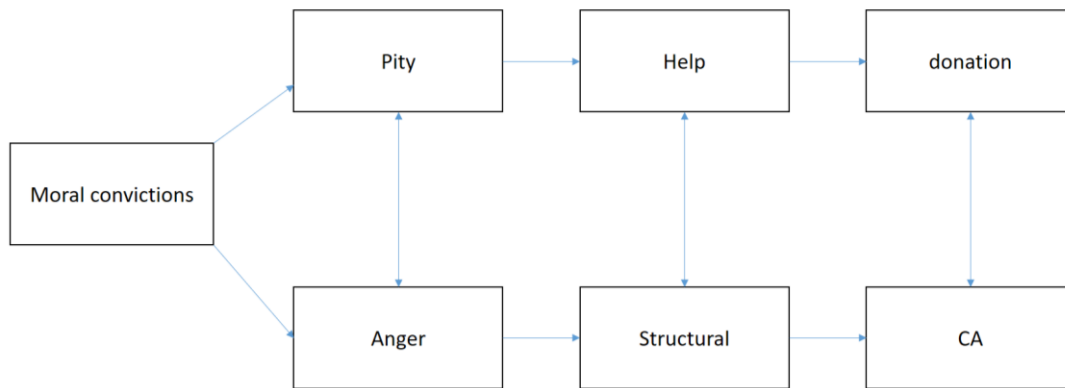
A menekültválság eseményei 2015 nyarán politikailag és humanitárius szempontból egyaránt olyan éles helyzetet teremtettek Magyarországon, amelynek keretein belül az önkéntes segítségnyújtás egy politikailag jelentős vélemény kifejezésének eszközévé vált. A morális meggyőződés a segítségnyújtás eszközein keresztül olyanokat is mobilizált, akik politikai ügyekben korábban nem vállaltak aktív szerepet. Eredményeink alapján arra következtethetünk, hogy egy jelentős csoport számára az önkéntesség valójában a társadalmi változásért folytatott aktivizmust jelentette a menekültválság rendkívül átpolitizált kontextusán belül.

A menekültválság, úgy tűnik, egy aránylag rövid ideig tartó humanitárius krízis volt Magyarországon, amely azonban rámutatott arra, hogy a csoportközi proszociális viselkedés érzelmi motivációi nem feltétlenül különböznek a társadalmi változásokra irányuló aktivizmus pszichológiai mozgatórugóitól. Ennek tesztelésére egy további kérdőíves vizsgálatot végeztünk a 2017 januári rendkívüli hideget követően, amely során sokezren fogtak össze, hogy hajléktalan embereknek segítséget nyújtanak. Ebben a helyzetben az önkéntes segítők körében kutatásunk azt a kérdést vizsgálta, hogy a segítségnyújtás

meghatározó morális meggyőződés a különböző csoportközi érzelmek kiváltása nyomán eltérő cselekvést eredményez-e. A hipotézisünket a 2. ábra mutatja (angol nyelven).

2. Ábra

A hajléktalanokat segítő önkéntesek motiváció mint a különböző csoportközi cselekvések prediktorai

Kérdőívünket 150 önkéntes töltötte ki, és eredményeink egyértelműen alátámasztották azt a hipotézist, hogy a hajléktalanok helyzetével kapcsolatos morális álláspont attól függően, hogy milyen csoportközi érzelmet vált ki, eltérő cselekvési formákat jósol be. Így azok, akik számára a hajléktalanok helyzetével kapcsolatos felháborodás inkább sajnálatot váltott ki, ők a segítségnyújtásnak inkább a pillanatnyi enyhülést nyújtó formáit támogatták, akikből a helyzet inkább dühöt váltott ki, ők a segítségnyújtásnak azt a formáját támogatták, amely a helyzet hosszabb távú megoldását nyújtja. E kétféle segítségnyújtási forma helyeslése egyúttal eltérő tényleges viselkedést is jósolt be.

Ez a kutatási eredmény rávilágított, hogy a csoportközi érzelmek rendkívül fontos szerepet töltenek be abban, hogy egy személy milyen személyes megoldást és milyen szakpolitikai megközelítést támogat a hátrányos helyzetű csoportokkal kapcsolatban.

3. Előítélet-csökkentési hatásvizsgálat

A hatásvizsgálat célja az előítéletesség és a diszkrimináció enyhítése volt, valamint a kutatócsoportunk szándékában állt a kollektív cselekvésekben való részvételt elősegítő programok sikerességének tesztelése. A jelen kutatásban azokat a tényezőket tártuk fel, amelyek a leginkább hatással lehetnek egy intervenciós program során a különböző társadalmi csoportokkal (pl. romákkal, menekültekkel) szembeni attitűdökre. A nemzetközi szinten is hatékonyan működő Élő Könyvtár (Little, Nemutlu, Magic, & Molnár, 2011) módszert alkalmaztuk az előítélet-csökkentés érdekében (Orosz et al., 2016), kibővítve az eljárást

viszonylag kevésbé kutatott elemekkel, úgy mint a gyűlöletbeszéd leépítése és az empátia felkeltése. A gyűlöletbeszéd szisztematikus leépítésének szükségességét korábbi kutatásunk is igazolja (Orosz et al., elbírálás alatt). Az intervenció azonban lehetőséget adhat arra, hogy az intervenció programban résztvevők beleéljék magukat a társadalom által elutasított csoportok tagjainak helyzetébe. Ezen elemek használatával létrehoztunk egy komplex, egynapos tréninget, amely hatékonyságát iskolai környezetben teszteltük. A hatásvizsgálat segítségével rálátást kaptunk arra, mely tényezők játszanak kulcsszerepet az előítélet-csökkenésben és a kollektív cselekvési szándék növelésében a gyakorlatban.

Az intervenció hatásvizsgálat kivitelezése során a vizsgálatot megelőzően a következő lépéseket tettük: (a) a megfelelő mérés céljából kialakítottunk egy olyan kérdőív-batteríát, amely megbízhatóan méri az intervenció miatt kialakult változásokat, (b) egyeztetünk a résztvevő iskolákkal, (c) aktívan kommunikáltunk nemzetközi szakértőkkel (Rony Berger, Philip G. Zimbardo), (d) megszereztük a kutatáshoz szükséges etikai engedélyeket, (e) megvizsgáltuk a mérőeszközök validitását és megbízhatóságát, (f) a pilot eredmények tanulsága alapján összeállítottuk az intervencióban alkalmazandó mérőeszköz szettet, valamint (g) az etikai engedély megszerzése után beleegyező nyilatkozatot kértünk a résztvevő iskolákban az igazgatótól, a tanároktól, a szülőktől és a diákoktól azt követően, hogy alaposan bemutattuk nekik a kutatás menetét. Az intervencióban 6 középiskolai osztály (N = 121) vett részt. A kísérleti csoportokban a roma, a meleg és a menekült csoportokra vonatkozott az élő könyvtár alapú előítélet-csökkentés, amelyet kiegészítettünk további feladatokkal (egyeztetve a fent említett nemzetközi szakértőkkel). A kutatásba 2 iskolát vontunk be, minden iskolából három-három osztály vett részt, a kontroll és a kísérleti csoport ugyanabban az iskolában volt. Az intervenció megkezdése előtt a diákok kitöltötték az összeállított kérdőívcsomagot, amely többek között a romákkal, a melegekkel és a menekültekkel szembeni előzetes előítéleteiket térképezi fel. Ezt követően vettek részt az intervencióban a kísérleti csoport tagjai. Az intervenció után 3 héttel a diákok kitöltötték az előzetesen összeállított kérdőív batteríát. Az intervenció előtti és az intervenció utáni adatok összehasonlításával lehetőség nyílt a hatékonyság mérésére. A kutatás lebonyolításához szükséges infrastruktúra az ELTE Pszichológiai Intézetében, illetve a Társas Intervenciók kutatóműhelyben állt rendelkezésre. A kutatás kivitelezéséhez ezen kívül emberi erőforrásra volt szükség, ezt a résztvevő kutatókon kívül a BA pszichológia szakos hallgatók (Bartók Réka, Vass Vivien, Riczu Dalma) bevonásával oldottuk meg, akik a számukra kötelező kurzusfeladatok mellett ezáltal lehetőséget kaptak arra, hogy megismerkedjenek a terepmunka különböző aspektusaival.

A demográfiai adatok kapcsán rögzítettük a diákok nemét, életkorát, a lakóhely típusát, a szülők végzettségét, az osztályt, és az adatfelvétel dátumát. Emellett a különböző időpontokban történő adatfelvétel érdekében elkértük a diákoktól a születési napjukat, a monogramjukat és az óvodás jelüket. Ilyen módon szavatoltuk az anonimitást, amellet, hogy a két mérés között összefüggéseket állapíthattunk meg. A mérés során alkalmaztuk a csoportok átalakíthatóságával kapcsolatos vélekedéseket (Halperin, Russell, Trzesniewski, Gross, & Dweck, 2011), a dehumanizációs mérőeszközt (Kteily, Bruneau, Waytz, & Cotterill, 2015), a Bogardus társas távolság mérőeszközt (Bogardus, 1933) és a csoportokkal kapcsolatos pozitív és negatív affektusokat (Stephan & Stephan, 2000). A mérőeszközök érvényessége és megbízhatósága is megfelelőnek bizonyult.

A korábbi eredményeinkhez képest a mostani helyzetben sikeresen megoldottuk a diákok random csoportba sorolását, illetve azt is, hogy meg tudtuk mérni hosszabb távon az intervenció hatékonyságát. A közvetlen eredmények hasonlóak voltak, mint a korábbi kutatásunkban, viszont hosszú távon nem volt tapasztalható szignifikáns változás sem a vélekedések, sem a dehumanizáció, sem az affektusok kapcsán.

Összegzés

A kutatás első, kvalitatív szakaszában feltártuk, hogy a menekültkrízis eltérő szakaszaiban mely érzelmek játszottak szerepet a segítők és támogatók közösségi médián zajló kommunikációjában, ezek az érzelmek hogyan változtak, és járultak hozzá a cselekvés különböző formáihoz. Az önkéntes és aktivista identitás párhuzamait nagyobb mélységben az interjúkutatásban vizsgáltuk, ahol aktivista csoportokat azonosítottunk a menekültekhez való érzelmi viszonyulásuk és a választott cselekvési formáik mentén. Az itt kirajzolódó mintázatokat aztán a kutatás második szakaszában egy nagymintás kérdőíves vizsgálatban ellenőriztük, amely megerősítette a segítőkkel való azonosulás és a morális felháborodás jelentőségét a tényleges cselekvésben, illetve rámutatott arra, hogy mosódik el a határ az önkéntes segítségnyújtás és a politikai aktivizmus pszichológiai motivációi között.

A menekültválság hatására szerveződő aktivizmus, a kollektív cselekvés új típusú formái megmutatták, hogy azok a politikai értelemben kevésbé aktív csoportok is mozgósíthatóak egy-egy társadalmi, politikai ügy érdekében, akik számára a klasszikus értelemben vett aktivizmus és politikai szerepvállalás nem megszokott véleménynyilvánítási forma. Ezek az újfajta politikai megnyilvánulási lehetőségek új csoportok számára is utat nyitottak a társadalmi változásokért történő cselekvés felé. Végül a kutatás utolsó szakaszában

egy intervenciót teszteltünk a menekültek, romák, illetve melegek iránti előítéletek csökkentésére, amely részben sikeres volt, azonban a hatás hosszú távon nem volt mérhető.

Az intervenciós hatásvizsgálattal kapcsolatban jelenleg dolgozunk egy kéziratban, amely a fent ismertetett eredményeket magyarázhatja, illetve szeretnénk azt megvizsgálni, hogy mely alcsoportokban működött az előítéletek csökkentése és mely csoportokban nem. Az eredményeket tárgyaló tanulmányt 2018 első félévében szeretnénk benyújtani. A kutatássorozat menekültsegítőkkal kapcsolatos eredményeiről a Magyar Pszichológiai Társaság Nagygyűlésén számoltunk be egy szimpózium keretében 2016 június 2-4 között. Ezen kívül az eredményeinket a 2016. október 7-9 között megrendezett International Society of Political Psychology konferenciáján is bemutattuk Újvidéken, Szerbiában. A kutatást 2017-ben publikáltuk az *Alkalmazott Pszichológia* folyóiratban „Menekültek Magyarországon: a politikai attitűdök és a morális felelősségvállalás szerepe a kollektív cselekvésben” címmel. Külföldi publikációnk pedig a *Journal of Social and Political Psychology* folyóiratban jelent meg, „The politicized motivations of volunteers in the refugee crisis: Intergroup helping as the means to achieve social change” címmel.

Úgy gondoljuk, hogy kutatásainkkal elértük a kitűzött célunkat: eredményeink segítenek abban, hogy ne csak a csoportközi attitűdöket, de a külső csoportok iránti segítségnyújtási, illetve kollektív cselekvési szándékot is jobban megértsük. Ennek kapcsán lehetőség nyílik intervenciók minél hatékonyabb tervezésére, ugyanakkor az intervenciós vizsgálatban kapott eredmények korlátai arra figyelmeztetnek, hogy az eredmények terepen való átültetése továbbra is kihívást jelent, és további vizsgálatokat igényel.

Disszemináció

A kutatás eredményeiről a következő fórumokon számoltunk be:

- Magyar Pszichológiai Társaság Nagygyűlése, Budapesti Műszaki Egyetem, 2016
- International Society of Political Psychology, Mini conference on Political psychology in South-Eastern Europe, 2016
- International Society of Political Psychology, General Meeting, Varsó, 2016
- Magyar Pszichológiai Társaság Nagygyűlése, Szegedi Tudományegyetem, 2017

Folyóiratcikk:

Kende A., Lantos N. A., Belinszky A., Csaba S. & Lukács Zs. A. (2017). The Politicized Motivations of Volunteers in the Refugee Crisis: Intergroup Helping as the Means to Achieve Social Change. *Journal of Social and Political Psychology*, 5, 260-281.

Csaba S., Belinszky A., Lukács Zs. A., Lantos N. A., & Kende A.(2017). Menekültek Magyarországon: a politikai attitűdök és a morális felelősségvállalás szerepe a kollektív cselekvésben. *Alkalmazott Pszichológia*, 17, 29-49.

Orosz, G., Bánki, E., Bóthe, B., Tóth-Király, I., & Tropp, L. R. (2016). Don't judge a living book by its cover: effectiveness of the living library intervention in reducing prejudice toward Roma and LGBT people. *Journal of Applied Social Psychology*, 46, 510-517.

Felhasznált irodalom

- Bogardus, E. S. (1933). A social distance scale. *Sociology and Social Research*, 17, 265-271.
- Bruneau, E., Orosz, G., Tropp, L., Tóth-Király, I., & Böthe, B. (elbírálás alatt). What Predicts Anti-Roma Prejudice? Qualitative and quantitative analysis of everyday sentiments about the Roma.
- Csaba S., Belinszky A., Lukács Zs. A., Lantos N. A., & Kende A. (2017). Menekültek Magyarországon: a politikai attitűdök és a morális felelősségvállalás szerepe a kollektív cselekvésben. *Alkalmazott Pszichológia*, 17, 29-49.
- Halperin, E., Russell, A. G., Trzesniewski, K. H., Gross, J. J., & Dweck, C. S. (2011). Promoting the Middle East peace process by changing beliefs about group malleability. *Science*, 333(6050), 1767-1769.
- Kende A., Lantos N. A., Belinszky A., Csaba S. & Lukács Zs. A. (2017). The Politicized Motivations of Volunteers in the Refugee Crisis: Intergroup Helping as the Means to Achieve Social Change. *Journal of Social and Political Psychology*, 5, 260-281.
- Kessler, T., Mummendey, A., Funke, F., Brown, R., Binder, J., Zagefka, H., Leyens, J.-P., Demoulin, S. and Maquil, A. (2010). We all live in Germany but ... Ingroup projection, group-based emotions and prejudice against immigrants. *European Journal of Social Psychology*, 40, 985–997. doi:10.1002/ejsp.673
- Kteily, N., Bruneau, E., Waytz, A., & Cotterill, S. (2015). The ascent of man: Theoretical and empirical evidence for blatant dehumanization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(5), 901-931. doi: 10.1037/pspp0000048
- Little, N., Nemetlu, G., Magic, J., & Molnár, B. (2011). *Don't Judge a Book by Its Cover!: The Living Library Organiser's Guide*. Budapest, Hungary: Council of Europe. <<http://www.coe.int/t/dg4/eycb/Source/EYCB%20Living%20Library.pdf>> Retrieved on August 11, 2015.
- Orosz, G., Bánki, E., Böthe, B., Tóth-Király, I., & Tropp, L. R. (2016). Don't judge a living book by its cover: effectiveness of the living library intervention in reducing prejudice toward Roma and LGBT people. *Journal of Applied Social Psychology*, 46, 510-517.
- Stephan, W.G., Stephan, C.W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. In S. Oskamp (Ed.), *Reducing prejudice and discrimination* (23-46). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Thomas, E. F., McGarty, C., & Mavor, K. I. (2009). Transforming “apathy into movement”: The role of pro-social emotions in motivating action for social change. *Personality and Social Psychology Review*, 13, 310–333. doi:[10.1177/1088868309343290](https://doi.org/10.1177/1088868309343290)
- Thomas, E. F., McGarty, C., Reese, G., Berndsen, M., & Bliuc, A.M. (2016). Where there is a (collective) will, there are (effective) ways. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 42, 1678–1692. doi: 10.1177/0146167216669134
- van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity

model of collective action: A quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin*, *134*, 504–535. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.4.504>

van Zomeren, M., Postmes, T., Spears, R., & Bettache, K. (2011). Can moral convictions motivate the advantaged to challenge social inequality? Extending the social identity model of collective action. *Group Processes & Intergroup Relations*, *14*, 735-753. doi:10.1177/1368430210395637

Wright, S. C., & Lubensky, M. E. (2009). The struggle for social equality: Collective action versus prejudice reduction. In: Demoulin, S., Leyens, J., & Dovidio, J. F. (Eds.) (2009). *Intergroup misunderstandings: Impact of Divergent Social Realities*. 291-310. New York, NY: Psychology Press.